Сергій Онищук
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

МОНІТОРИНГ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Під час воєнного стану економічному розвитку територіальних громад (далі – ТГ) перешкоджають бойові дії, відтік населення в інші регіони або за кордон, зупинення підприємств та інше, що викликає велику загрозу для зміцнення фінансового потенціалу громади. З початку повномасштабної російського вторгнення, за даними Міністерства відновлення України, понад 220 громад України було захоплено російськими військами, за інформацією Офісу Президента України – близько 300 громад перебували в зоні активних бойових дій або у російському оточенні [1]. У зоні потенційного ризику знищення їх майна, втрати робочої сили постійно знаходяться громади майже всієї території України. Особливо актуальним в сучасних умовах розвитку громад є управління ризиками, що негативно впливають на зміцнення фінансового потенціалу ТГ.

Отже, необхідним є дослідження основних видів ризиків та спричинених ними загроз для фінансового потенціалу ТГ, а також розробка пропозицій щодо здійснення їх моніторингу та ідентифікації у воєнний період.

Теоретичні підходи до управління ризиками у своїх працях розкривають такі науковці, як І. Сторонянська, яка визначає ризик, як поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій [2, с. 7], В. Цопа, який стверджує, що до складу ризику входить сукупність «елементів, як джерело ризику (подій, що становлять загрозу виникнення втрат або шанс отримання додаткових вигод у разі відмови від ризику), об'єкт ризику (те, на що впливає джерело ризику) та наслідки реалізації ризику (результат втілення загрози або шансу), що перебувають у взаємозв'язку» [3], А. Пехник, А. Кройтор та Ю. Завгородня, які підкреслюють, що, ризик обумовлений випадковими подіями або процесами, а наслідки цих подій або процесів є небажаними [4, с. 35] та інші вчені. Наголошуючи на негативному впливі зовнішніх загроз на зміцненні фінансового потенціалу через деструктивні поведінкові ефекти, Г. Возняк вважає, що такі ефекти є різними для регіонів залежно від їх відстані до території бойових дій [5, с. 104]

Однак залишається не достатньо дослідженим питання щодо основних загроз для фінансового потенціалу ТГ у період воєнного часу, зокрема їх ідентифікації та моніторингу. Окреслення основних загроз для фінансового потенціалу ТГ дозволить своєчасно їх ідентифікувати та зменшувати рівень ризику, що сприятиме більшій фінансовій стійкості громад у воєнний період.

Реформа децентралізації має певні ризики для фінансового потенціалу ТГ, однак в сучасних умовах найбільшим ризиком є воєнна загроза з боку російського агресора. Тому варто проаналізувати основні загрози та ризики для

фінансового потенціалу ТГ від воєнних подій в країні. З метою зниження негативного впливу можливих загроз необхідним є здійснення моніторингу.

За своєю суттю термін «моніторинг» (від. лат. monitor – той, що контролює [6, с. 214]) означає постійне спостереження за будь-яким явищем або об'єктом з метою співвідношення його стану з бажаним результатом або з первинним уявленням. Поняття моніторинг Є. Кобко визначає як «інформаційну систему, яка постійно поповнюється і забезпечує безперервність спостереження» [7, с. 127].

Моніторинг загроз для фінансового потенціалу ТГ у період воєнного стану не може здійснюватися за певною універсальною методикою. Для цього потрібно використовувати комбінацію інструментів. Напрями (категорії) та методи здійснення моніторингу можна зобразити у вигляді схеми (рис. 1).

Рис. 1. Напрямки та методи здійснення моніторингу основних загроз для фінансового потенціалу ТГ

Джерело: розроблено автором

Запропоновані методи моніторингу у разі їх застосування здатні виявляти завчасно деякі загрози, наслідкам яких можна запобігти.

Одним з найважливіших питань у системі управління ризиками є ідентифікація загроз, що є передумовою для будь-якої антикризової стратегії. У воєнний період, коли ресурси вкрай обмежені, а зовнішнє середовище непередбачуване, ідентифікація загроз потрібна для забезпечення

життєздатності та стійкості громади. Ідентифікацію загроз для фінансового потенціалу ТГ слід здійснювати за такими напрямами, як і моніторинг (табл. 1)

Таблиця 1

Ключові підходи та індикатори при ідентифікації загроз для фінансового потенціалу ТГ

№ з/п	Загроза	Суть	Ранній індикатор
Загрози для дохідної частині бюджету громади (втрата фінансових ресурсів)			
1	Колапс бази оподаткування	Масове припинення роботи, релокація або повне знищення великих та середніх платників податків (ключових підприємств)	Різке падіння надходжень від ПДФО, єдиного податку, плати за землю
2	Демографічна криза, що призводить до втрати платників	Масова внутрішня або зовнішня міграція населення, особливо працездатного віку	Збільшення кількості заяв про припинення діяльності або зміну податкової адреси підприємців та підприємств
4	Податкові пільги та регуляторні зміни	Рішення Уряду про надання податкових пільг для бізнесу на період воєнного стану	Обмеження фіскальної автономії ТГ та пряме скорочення надходжень від місцевих податків
5	Погіршення своєчасності та повноти сплати податків	Зростання боргів	Різке зростання суми податкової заборгованості
Загрози для видаткової частини бюджету громади (неконтрольоване зростання потреб)			
6	Непередбачувані витрати на оборону та безпеку	Необхідність термінового фінансування заходів, пов'язаних з обороною: облаштування захисних споруд, закупівля пального, ремонт критичної інфраструктури тощо	Несподіване збільшення кількості заявок на резервні кошти від комунальних підприємств чи соціальних служб
7	Касовий розрив (нестача бюджетних коштів)	Погіршення платоспроможності	Залишок коштів на єдиному казначейському рахунку знижується до критичного рівня
8	Соціальний колапс	Різке зростання соціального навантаження через наплив ВПО або зростання кількості малозабезпечених жителів	Незабезпечення потреб у соціальних послугах, житлі, медицині та освіті для нових мешканців
Загрози активам та управлінню (знищення та дезорганізація)			
9	Знищення комунального майна та інфраструктури	Прямі фізичні руйнування об'єктів (школи, лікарні, дороги, комунальні мережі)	Отримання первинних актів від спеціальних служб про пошкодження критичної інфраструктури (котельні, водозабори)
10	Екологічна катастрофа	Забруднення або пошкодження екологічно небезпечних об'єктів	Повідомлення про забруднення або пошкодження екологічно небезпечних об'єктів (склади, виробництва)

Продовження таблиці 1

11	Криза кадрового потенціалу	Відтік або мобілізація кваліфікованих фахівців (фінансисти, інженери, комунальники)	Зростання кількості заяв працівників про звільнення

Джерело: розроблено автором

Зазначені у таблиці індикатори дозволять ідентифікувати багато загроз на ранній стадії їх виникнення та навіть у разі неможливості їх уникнення, можна розробити антикризові заходи та визначити пріоритети для здійснення витрат.

Отже, з метою протистояння негативному впливу загроз важливою також є підготовка до реагування, яка включає: розробку планів дій для мінімізації наслідків загроз; підвищення готовності громад через посилення потенціалу; забезпечення необхідних ресурсів для реагування (засоби захисту, логістична підтримка). Це дозволить своєчасно ужити заходів, що пом'якшать вплив негативних факторів на фінансовий потенціал ТГ.

Список використаних джерел:

1. Методологія «Безпека у громаді. Виявлення та протидії ключовим ризикам безпеки спровокованими повномасштабним вторгненням». Міжнародний фонд відродження. URL: https://imip.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/БГ-методологія%C2%AD_після-правок-1-1.pdf
2. Ризики формування та функціонування об'єднаних територіальних громад Карпатського регіону: науково-аналітична доповідь / наук. ред. Сторонянська І. З. Львів, ІРД НАНУ. 2020. 63 с.
3. Цопа В. Ідентифікація і класифікація ризиків. URL: https://qualityexpert.com.ua/articles/657215-identyfikatsiya-i-klasyfikatsiya-ryzykiv
4. Пехник А. В., Кройтор А. В., Завгородня Ю. В. Теорія ризику: історія та сучасні підходи. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.]; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса: Фенікс, 2019. Вип. 63. С. 33-47.
5. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності: погляд крізь призму поведінкової економіки: монографія / за ред. Г. В. Возняк. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2023. 557 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
7. Кобко Є. В. Моніторинг загроз національній безпеці держави: зарубіжний досвід та українські реалії публічно-правового забезпечення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С. 122–134.